

förskolan nyckeln ... till flerspråkighet

Förskolan är en central arena för barns språkutveckling, men också en viktig mötesplats för social inkludering. Ökad kunskap om undervisning i andraspråkslärande och samverkan med föräldrar är en väg att nå dit.

TEXT Anne Kultti

DET VERKAR SOM OM vissa uppfattningar som är relaterade till flerspråkighet i förskolan kan vara svåra att nyansera eller utrota. Till exempel att "barn har lätt att lära sig språk" och att vissa är "språkligt begåvade". Ytterligare en idé är att lärande av ett minoritetsspråk har negativ påverkan på lärandet av majoritetsspråket. En konsekvens av detta har tyvärr lett till synsättet "att i förskolan ska det bara talas svenska" och "det är bra att föräldrar talar sitt modersmål med barnen i hemmet". I den här texten flyttas fokus från barns språkfärdigheter till kommunikationen mellan barn och lärare i förskolan.

Det är viktigt att beakta att flerspråkighet är en term med många innebörder. I min forskning har jag studerat olika aspekter av flerspråk-

ighet och analyserat kommunikation, aktiviteter, undervisning samt föräldrars delaktighet. Utgångspunkten är barns rätt till deltagande och möjlighet att göra sig förstådda i de utbildningssammanhang de deltar i.

Vi vuxna kommunicerar på olika sätt med barn. Förskolan och hemmet erbjuder olika typer av kommunikativa praktiker. Det gäller språkliga aspekter som ordval, hur utförligt man talar om något, hur dialogen är, vilken typ av svar som är möjliga eller förväntade. Det handlar också om i vilka sammanhang samtalen äger rum, det vill säga när det är okej att diskutera något. Det kan vara på morgonen när man vaknar, runt matbordet, vid påklädning, vid lämning på förskolan, under samlingen, i leken, vid en gemensam aktivitet, i tamburen, vid matbordet, vid lässtunden, vid hämtning eller när det är lördags.

En del vuxna använder ett förenklat språk, S

TORSTEN ARPI

ANNE KULTTI är docent i pedagogik vid Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande. Hon studerar kommunikation, deltagande och språklärande i förskolesammanhang. Två av de senaste publikationerna är *Undervisning i flerspråkig förskola* och *Barns rätt till rötter och fötter. Berättande för samverkan i mångfaldens förskola*.

andra talar mycket, kanske i det närmaste konstant. Andra bara när de upplever att det finns behov av att säga något. Kanske tar vi detta talande och samtalande för givet. Kanske tänker vi att barn lär sig tala i vilket fall som helst. Men vikten av att tala är slående som till exempel när ett litet barn, som ingen förväntar sig använder ord, tydligt visar förståelse för det talade språket. Någon säger "Ska vi gå ut?" och barnet går och hämtar sina skor eller "Vill du ha mat?" och barnet ställer sig framför sin stol i köket.

Betydelsen av att prata gäller oavsett om barnet håller på att utveckla ett första- eller andraspråk och om det är ett, fem eller femton år. Möjligheterna till att utvidga språk, och därmed andra kunskaper, är obegränsade.

Att utveckla och utvidga barns språkkunskaper är en del av förskollärares uppdrag. Läroplanens komplexa strävansmål innebär bland annat att barn ska få tillägna sig innebörden i begrepp, utveckla ett nyanserat tal-språk och sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar och argumentera. Att stödja alla barns lärande i en grupp där det finns 17 olika modersmål, och olika erfarenheter av kommunikativa miljöer, är utmanande. Och utan ett systematiskt arbetssätt, kunskaper och engagemang näst intill omöjligt. Därför behöver lärare i förskolan kunskap om andraspråklärande som grund för sin undervisning.

MIN UTGÅNGSPUNKT ÄR att flerspråkighet är en tillgång för barn och samhällen. För många barn innebär språkande på flera språk en chans att skapa relationer till mor- och farföräldrar samt ge goda möjligheter för framtida utbildning. Hur kan man då arbeta så att barn lär sig svenska som andraspråk och fortsätter att utveckla sin flerspråkighet? Två exempel som jag vill lyfta fram är undervisning och att samverka med barnens vårdnadshavare.

Ett sätt att förstå undervisning i förskolan är att se den som aktiviteter som syftar till att ge barn möjlighet att göra mer generella erfarenheter än vad de annars gör i sin vardag. I förskolan sker undervisning i form av lekfulla aktiviteter som engagerar barn.

I ett flerspråkigt utbildningssammanhang

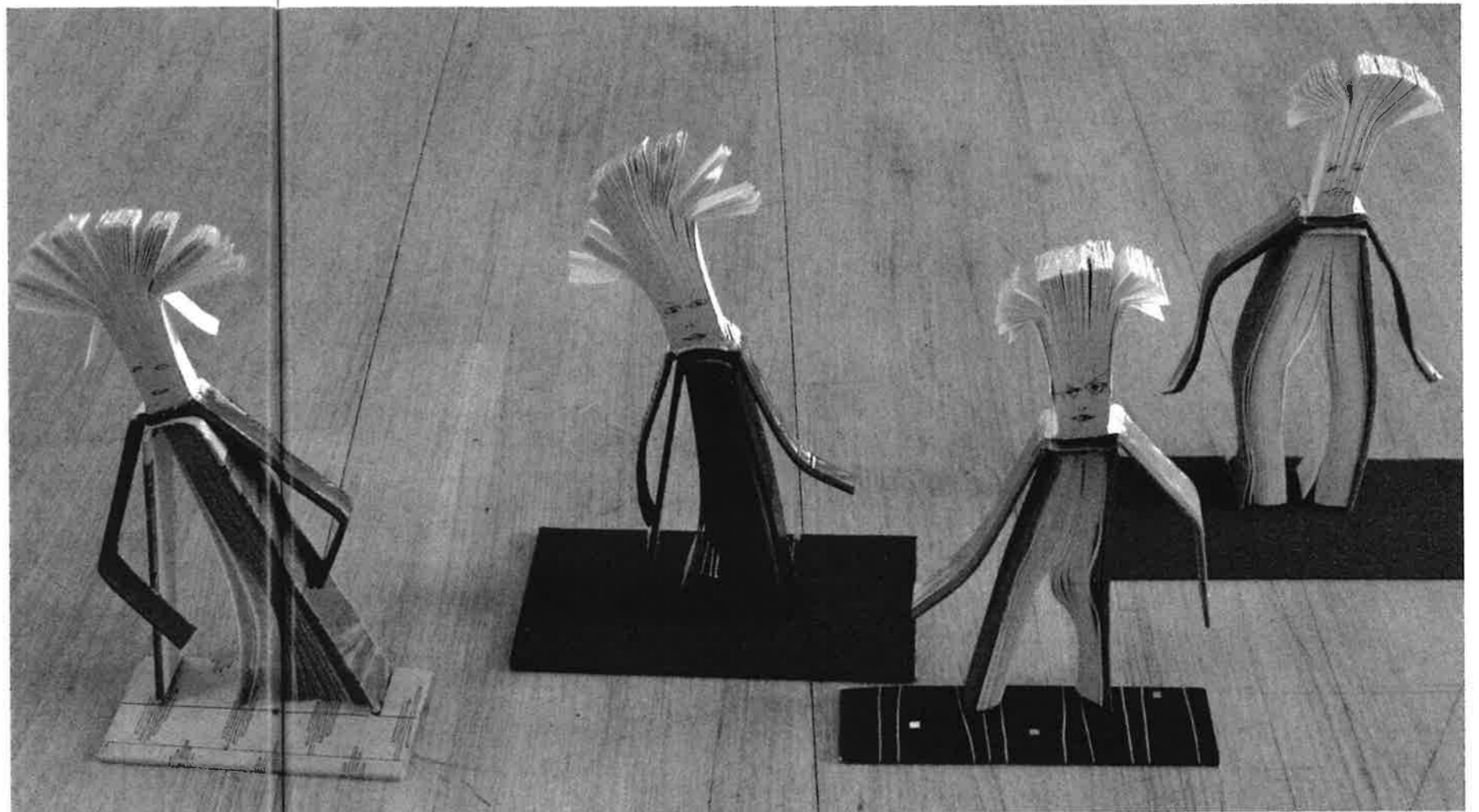
riktas uppmärksamheten mot språkliga aspekter och vad man samtalar om. Det betyder att flerspråkig språkanvändning inte kan förstås och utvecklas i sig, utan att språk och tal relaterar till ett innehåll. Det aktualiserar frågor om vad barn exempelvis kan om det matematiska innehållet, det vill säga inte bara deras språkkunskaper och färdigheter i svenska. Undervisning av detta slag förutsätter meta-kommunikation, att tala om språket. Med andra ord kan inte lärande av ett nytt språk, att bli och förbli flerspråkig, förväntas ske i en miljö där det enbart talas svenska.

ATT UNDERVISA i flerspråkiga förskolor förutsätter lärare som har kunskap om lärande av andraspråk och som kan betrakta den kommunikativa miljön ur ett perspektiv av andraspråklärande och -talande. Att, till exempel, urskilja skillnaden i uttryck som att "klä på sig", "klä upp sig", "klä ut sig", "klär i", "ytterkläder" och "utklädningskläder" kan vara utmanande. Barns lärande av och förståelse av dessa vanligt förekommande ord kan inte tas för givet.

Som lärare undviker man ofta att rätta barn som använder ett felaktigt ord. I stället upprepar man det barnet säger, men med det korrekta ordet. Detta kan dock få till följd att barnet inte får en kritisk aspekt av språket utpekad för sig, utan själv måste komma på det.

Ett alternativt tillvägagångssätt är att uppmärksamma och utgå från "felaktigheten" och ta vara på och bearbeta den så att barnen får stöd i sitt lärande. Till exempel kan "klä ut sig" och "klä upp sig" användas som ett samtalsinnehåll i en lek, där läraren på olika sätt pekar ut skillnaden.

I ETT PÅGÅENDE forskningsprojekt studerar vi flerspråkiga aktiviteter och hur barn i dessa tar sig an skillnader mellan språk, hur de förhandlar om skillnaderna och hur lärare kan stödja utvecklande av viktiga lingvistiska och metalingvistiska insikter. Det kan handla om innebörder som inte kan översättas ord för ord. Men också om namn som ibland inte översätts som till exempel Harry Potter och andra som det finns en benämning för som John Blund – The Sandman. Aktiviteterna tar utgångs-

BOKMALAR.
UR »FANTASTIK-
BOKEN«.
ASSEMBLAGE 2013.
©MAGNUS LÖNN

»Med andra ord kan inte lärande av ett nytt språk, att bli och förbli flerspråkig, förväntas ske i en miljö där det enbart talas svenska.«

punkt i något som barnen är intresserade av. De karaktäriseras av lekfullhet och läggs upp på ett sätt som skapar och bibehåller deras engagemang.

Ett av bidragen handlar om vad "översättning" kan betyda ur barns perspektiv, det vill säga hur de hanterar situationer då de behöver kommunicera om något i sin vardag på ett andraspråk. Barnen sökte och hittade sätt att förklara de ord och begrepp som de inte kunde på andraspråket. De utgick också från ljudlikheter – ord som låter lika, antas ha lika innebörd.

Studierna visar hur så kallad translanguaging eller korspråkande, det vill säga möjligheten att använda flera språk i en aktivitet, bidrar till kunskap om barns språkrelaterade kunnande. Detta är viktigt i skapande av utvecklade lärandemöjligheter. En sådan didaktik för flexibelt och kreativt språkande på flera språk är fortfarande ett utvecklingsområde inom förskolepedagogiken.

Flerspråkighet har som sagt många innebörder. Därför är samarbete med vårdnadshavare viktigt för det pedagogiska arbetet i

ORDSAKER. UR »FANTASTIKBOKEN«. ASSEMBLAGE 2013. ©MAGNUS LÖNN

förskolan. Detta samarbete bör ske genom en dialog där både vårdnadshavarnas och lärares röster ges plats. Det kan innebära att vårdnadshavare blir informerade om något, men också att de blir lyssnade till och har möjlighet att ta upp sina funderingar och åsikter – utan att behöva vara orolig för hur det påverkar barnet.

En internationell studie pekar på att denna dialog ofta saknas. Ett intressant resultat är att lärarna uppfattade att föräldrarna med invandrarbakgrund inte var intresserade av att vara delaktiga i sina barns vardag i förskolan. När samma fråga ställdes till föräldrarna så uttryckte de tvärtom ett stort intresse för barnens utbildning, men också ett antal hinder för delaktighet. Det handlade om att innehållet på mötena var obekant och att erfarenheter av den egna skoltiden gjorde sammanhanget obekvämt. Och eftersom mötena oftast skedde på majoritetsspråket, kunde föräldrarna känna frustration över att föra en dialog på sitt andraspråk.

Resultatet kan vara överföringsbart i svenska förskolesammanhang. Men det kan också finnas helt andra uppfattningar och orsaker. Samverkan förutsätter alltid dialog.

VÅR FORSKNING VISAR på några konkreta tillvägagångssätt för samverkan: bjud in vårdnadshavare till förskolan på deras villkor, snarare än förskolans. Skapa tillfällen för förut-sättningslösa samtal med en förälder. Läroplanen öppnar för möjlighet att tänka om när det gäller tillvägagångssätt för samverkan. Kanske är det dags att släppa en viss form av föräldramöte och skapa nya mötesplatser med utrymme för dialog. Och, till sist, förändring sker sällan över en natt.

Det finns säkert många med mig som har mött föräldrar som *inte* önskar modersmåls-

stöd när barnet börjar i förskolan vid ett års ålder. Svaret på frågan om varför de önskar det först när barnet är äldre är att de anser att det är viktigt att barnet först lär sig svenska.

Jag kan förstå detta. Det är viktigt att barnet lär sig majoritetsspråket, som är nyckeln till samhället. Kanske finns också, om barnet använder sitt modersmål, en oro för utanförskap. Men dessa pragmatiska skäl blir tyvärr, utifrån forskning om andraspråkslärande, ett hinder för barnens språkutveckling.

Här är förskolans personal, inklusive förskolechefer och politiskt ansvariga, nyckelpersoner för att sprida kunskap. Vårdnadshavare med annat modersmål än svenska behöver inte bara höra om betydelsen av att tala modersmålet i hemmet utan också av att modersmålet får höras även innanför förskolans grind.

FÖRSKOLAN ÄR EN central arena för barns språkutveckling och lärande av andra färdigheter och kunskaper. Men den är också en otroligt viktig mötesplats för social inkludering, där människor tillsammans kan skapa innovativa arbetssätt och perspektiv som bidrar till respekt för språklig mångfald. Flerspråkighet sätts i fokus i förskolans arbete för social och kulturell hållbarhet eller, med andra ord, barns välmående och lärande.

Utmaningar är inte motsatsen till möjligheter. Genom flexibilitet och kreativitet i aktiviteter där förskollärare tar ansvar för undervisningen – och i samverkan med vårdnadshavare – finns möjlighet att skapa något nytt. Låt flera språk höras på många olika sätt. Tänk också på att det inte bara är barngruppen som är flerspråkig – tillåt även arbetslaget att bli det.

Anne Kultti
pedagogiska.magasinet@lararforbundet.se

LITTERATUR

- Harju-Luukkainen, H & Kultti, A (Red.). (2017): *Undervisning i flerspråkig förskola*. Gleerups.
- Kultti, A & Pramling, N (2017): *Barns rätt till rötter och fötter. Berättande för samverkan i mångfaldens förskola*. Lliber.
- Kultti, A & Pramling, N (2017): Translation activities in bilingual early childhood education: Children's perspectives and teachers' scaffolding. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication*.
- Kultti, A & Pramling, N (2016): Behind the words: Children and teachers in bilingual preschool negotiating literal/figurative sense when translating the lyrics to a children's song. *Scandinavian Journal of Educational Research*.
- Tobin, J Arzubiaga, A E & Adair, K J (2013): *Children crossing borders: Immigrant parent and teacher perspectives on preschool*. Russell Sage Foundation.